

## גורמים מקדמים ומעכבים את הפעלת קבוצת אופ"י בבתי הספר

### תקציר

#### 1. מטרות ושיטה

הדוח הנוכחי מציג ממצאים של מחקר הערכה של תכנית אופ"י הפועלת בבתי הספר בקרב תלמידים בסיכון לשימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים.

#### מטרות המחקר:

- לבדוק מהם הגורמים המקדמים והמעכבים את הפעלת קבוצות אופ"י בבתי הספר על פי תפיסת המנחים והמנהלים.
- לבדוק כיצד נתפסת תכנית אופ"י על ידי המשתתפים השונים בה, תלמידים ומנחים, ומהי תפיסת תרומתה להיבטים שונים.

#### שיטה:

נאספו נתונים מארבע אוכלוסיות: א. 89 מנחים מלאו שאלונים שחוברו לצורך המחקר, 74.7% מהם יועצים חינוכיים ו-20.7% עובדים סוציאליים; ב. רואיינו בראיונות עומק חצי מובנים 19 יועצות חינוכיות שעברו הכשרה של שפ"י – 11 הנחו קבוצת אופ"י בתשי"ע ו-8 לא הנחו; הועברו שאלונים שחוברו לצורך המחקר ל-468 תלמידים מ-26 בתי ספר ברחבי הארץ שבהם פעלה קבוצת אופ"י בתשי"ע. ג. מספר התלמידים מקבוצת אופ"י הוא 171 והם מהווים 36.5% מהמדגם; ד. מספר התלמידים שלא השתתפו בקבוצת אופ"י ומהווים קבוצת ביקורת הוא 297 והם 63.5% מהמדגם. ראוי לציין שהמדגם אינו אקראי, בקשה להעברת שאלונים נשלחה **לכל** בתי הספר שהתקיימה בהם קבוצת אופ"י בתשי"ע ורק בחלק מהם התאפשר ביצוע המחקר.

#### 2. ממצאים

##### תפיסת החומרה של השתייה, סמים, עישון וחומרים נדיפים

**מנחים:** בעיית עישון סיגריות ונרגילות נתפסת על ידי כל המנחים משתתפי המחקר ברמה גבוהה מאוד (4.85 בסולם בן 6 דרגות) וכן גם בעיית השתייה המופרזת (4.3 בסולם בן 6 דרגות). עם זאת תפיסת החומרה של סמים וחומרים נדיפים הינה נמוכה (בין 2.5-2 בסולם בן 6 דרגות).

**תלמידים:** כל התלמידים משתתפי המחקר תופסים את בעיית השתייה של אלכוהול בבתי הספר בהם הם לומדים ברמה בינונית (פחות מ-3.5 בסולם בן 6 דרגות) ואת בעיית הסמים ברמה נמוכה (פחות מ-2 בסולם בן 6 דרגות). תפיסת בעיית השתייה גבוהה באופן מובהק מהתפיסה של בעיית הסמים.

#### מנחים

## ההכשרה

**מניעים לבחירה בהכשרה :** המניע שקבל את הממוצע הגבוה ביותר לבחירה להשתלם בהנחיה של קבוצת אופ"י הנו הרצון להתפתח מבחינה מקצועית ואישית וכן גם הרצון להכיר תכנית מניעה שניונית.

**שביעות רצון מההכשרה :** שביעות רצון מההיבטים השונים של ההכשרה הינה ברמה גבוהה מאוד, מעל 4.5 בסולם בן 6 דרגות, כשקרוב ל- 90% מהמשתתפים דרגו ברמה של 5 ו- 6 את רמת שביעות רצונם הכללית מההכשרה. שביעות הרצון של היועצים החינוכיים המפעילים קבוצת אופי בשנת תש"ע גבוהה יותר משל היועצים שאינם מפעילים קבוצה ומשל העובדים הסוציאליים הן לגבי היבטים של ההדרכה והן לגבי הקידום המקצועי.

### הפעלה/עיכוב של קבוצת אופ"י

**הסיבות לאי הפעלה של הקבוצה -** 31% מהמשתתפים נמקו את אי הפעלת הקבוצה בסיבות התלויות במערכת ו- 14% מהמשתתפים נמקו את אי הפעלת הקבוצה בגורמים שתלויים בתלמידים. הגורמים הקשורים בתלמידים, בתוכנית ובבית הספר מעכבים יותר מאשר הגורם הקשור במנחים עצמם. משתתפי המחקר שאינם מפעילים קבוצת אופ"י תופסים את ההיבט הקשור במערכת כמעכב את הפעלת הקבוצה במידה גבוהה יותר מאשר אלה שמפעילים קבוצה זו.

### תלמידים

#### התנהגויות: עישון / שתייה / סמים

**עישון -** כ- 30% מהמשתתפים מעשנים; אחוז המעשנים בקבוצת אופי גבוה מאשר בקבוצת הביקורת.

**שתייה -** כשליש מהמשתתפים שתו 5 מנות משקה חריף או יותר בחודש האחרון לפני מילוי השאלון; מתוך התלמידים ששתו כשני שלישי הינם מקבוצת אופ"י;

**סמים -** אחוז המשתתפים שאי פעם צרכו סמים הינו 4.2

#### התנהגויות בעתיד לגבי שימוש בחומרים פסיכו-אקטיביים

הרמה של העמדות כלפי התנסויות עתידיות בחומרים מסוכנים גבוהה יותר באופן מובהק בקרב המשתתפים מקבוצת אופ"י הן לגבי שתייה והן לגבי סמים;

**ניבוי הנכונות להתנסות בשתייה :** א. התפיסה של הלימודים ובית הספר - מנבאת בקרב כל המדגם ובקרב המשתתפים משתי הקבוצות את הנכונות להתנסות בשתייה. את הנכונות להתנסות בסמים עמדה זו מנבאת בקרב המדגם כולו ובקרב קבוצת אופ"י; ב. העמדה כלפי יכולת הנאה מהחיים ללא שתייה ועישון מנבאת את הנכונות להתנסות בשתייה בקרב כל המדגם ובקרב שתי הקבוצות ואת הנכונות להתנסות בסמים בקרב כל המדגם ובקרב קבוצת הביקורת; ג. את העמדה כלפי התנסות עתידית בשתייה ובסמים בקרב כל המדגם מנבאת גם התפיסה הכללית נגד חומרים אסורים; ד. כמו כן חשוב לציין שבקרב המדגם כולו הקבוצה (אופ"י/ביקורת) נכנסת כמנבא אחרון של ההתנסות בשתייה ולא נכנסת כמנבא של התנסות בסמים.

**אפיון התלמידים מקבוצת אופ"י:** הם מוכנים להשקיע מאמץ כדי לשנות את הרגלי השתייה והעישון שלהם ולקבל עזרה כדי לשנות את ההרגלים. כמו כן הם מוכנים לפנות ליועץ החינוכי ולמנחה קבוצת אופ"י כדי לקבל עזרה במידה גבוהה יותר מהמשתתפים מקבוצת הביקורת. אחוז גבוה מבניהם יודע שהעישון והשתייה לא טובים עבורם אבל הם מביעים התנגדות נמוכה יחסית לקבוצת הביקורת בכל הקשור בעישון, שתייה וסמים. תחושת המסוגלות שלהם להתמודד עם הבעיות היומיומיות נמוכה והעמדות שלהם כלפי בית הספר והלימודים וכן כלפי חומרים אסורים נמוכות יחסית לקבוצת הביקורת. הם תופסים את החברתיות שלהם ואת העמדה לשמירה על החוק ברמה נמוכה מקבוצת הביקורת והם מביעים נכונות גבוהה יותר מקבוצת הביקורת להתנסות בעתיד בשתייה וסמים.

## **סיכום**

1. משתתפי המחקר תופסים את בעיית השתייה של אלכוהול בבתי הספר בהם הם לומדים ברמה בינונית ואת בעיית הסמים ברמה נמוכה. תפיסת בעיית השתייה גבוהה באופן מובהק מהתפיסה של בעיית הסמים ;
2. המנחים מביעים שביעות רצון מההכשרה ומהתכנית אם כי יש להם הצעות לשיפור ;
3. המנחים תופסים את המערכת כגורם החשוב בעיכוב של הקמת הקבוצה ותפעולה השוטף וקוראים למשרד החינוך להוציא הנחייה להפעלת קבוצות כאלה בכל בתי הספר ;
4. תרומת הקבוצה לבית הספר לתלמידים המשתתפים בה ולמנחים חשובה בעיני משתתפי המחקר ;
5. קיימים הבדלים בין המנחים היועצים החינוכיים לעובדים הסוציאליים בשביעות הרצון, בתפיסות ההכשרה והקידום המקצועי, בתפיסת הקשיים ועוד, העובדים הסוציאליים הנם בעלי עמדות ברמה נמוכה יותר מהיועצים החינוכיים ;
6. התלמידים שבעי רצון מהשתתפותם בקבוצה וימליצו עליה לחבריהם ;
7. המנבא העיקרי של נכונות לשתייה בעתיד הינו עמדות כלפי בית הספר ככל שהעמדות יותר חיוביות הנכונות יורדת ואילו השתתפות בקבוצת אופ"י נכנס כמנבא אחרון עם שונות מוסברת נמוכה.